

Werkbladen
in NEMO

Leven in het heelal
Onderbouw havo-vwo

Naam _____

School _____

Klas _____

SCIENCE MUSEUM

Leven in het heelal

Heb je weleens naar de hemel gekeken en je afgevraagd hoe groot het heelal is? Of er ergens anders ook leven is? We weten de antwoorden op die vragen niet, maar de tentoonstelling Leven in het heelal kan jou dichterbij die antwoorden brengen. Ga op reis door de tentoonstelling Leven in het Heelal en bedenk antwoorden op de vragen op de tekening op de volgende bladzijde.

Dit heb je nodig in NEMO!

Plattegrond van de tentoonstelling	03
Jouw plek in het heelal	04
Werkblad 1 <i>Is er leven mogelijk op andere planeten?</i>	05
Werkblad 2 <i>Hoe zou leven eruitzien op andere planeten?</i>	06
Werkblad 3 <i>Hoeveel planeten zijn er?</i>	07
Werkblad 4 <i>Waar ben ik van gemaakt?</i>	08
Werkblad 5 <i>Hoe zijn wij ontstaan?</i>	09

© 2018 NEMO Science Museum

Deze uitgave van NEMO Science Museum is ontwikkeld door het NEMO Science Learning Center; het expertisecentrum van NEMO op het gebied van leren over wetenschap en techniek, en door ESERO NL; een samenwerking tussen de Europese Ruimtevaartorganisatie ESA, het ruimtevaartagentschap van de Nederlandse overheid NSO, en NEMO Science Museum.

Het is toegestaan om zonder winstoogmerk het materiaal of delen van het materiaal te kopiëren en te distribueren, zolang vermelding van de herkomst van het materiaal goed is aangegeven.

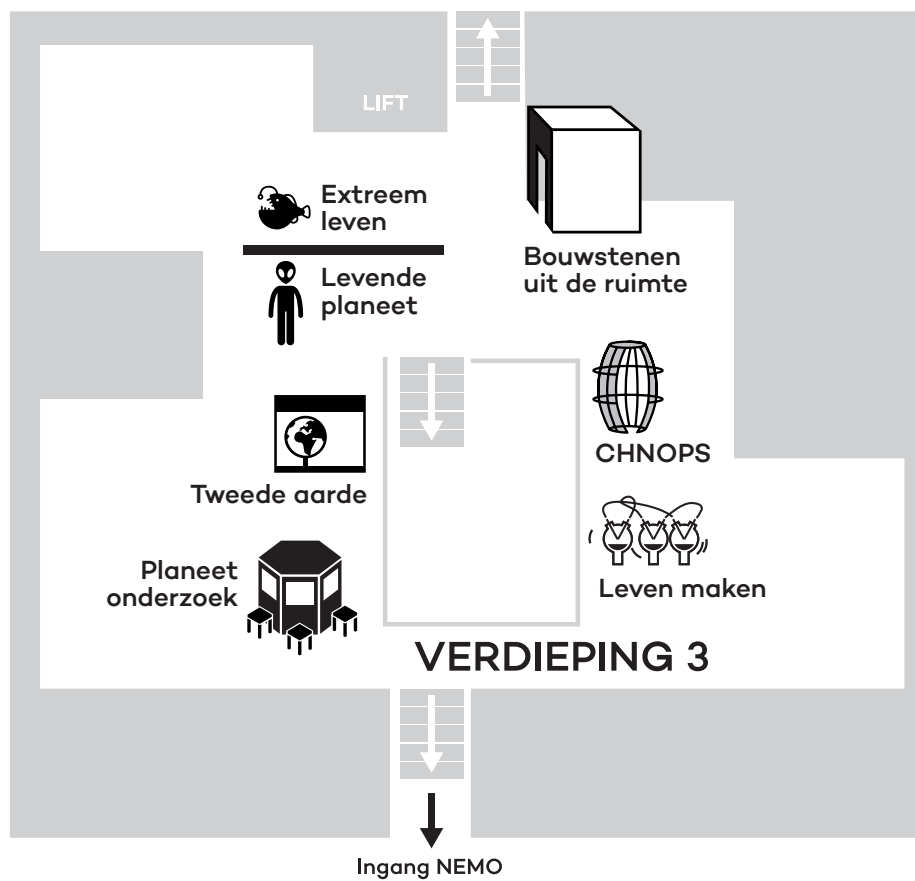
Fotografie DigiDaan

Illustraties Henk Stolker

NEMO Science Museum t +31 (0) 20 531 32 33
Oosterdok 2 info@e-nemo.nl
1011 VX Amsterdam
Postbus 421 nemosciencemuseum.nl
1000 AK Amsterdam ruimtevaartindeklas.nl

Plattegrond van de tentoonstelling

Jouw plek in het heelal

Deze vragen ga je met behulp van de werkbladen onderzoeken in de tentoonstelling. Zoek bij elke vraag een of twee exhibits. Een exhibit is een onderdeel van de tentoonstelling. Gebruik hiervoor de plattegrond op de vorige bladzijde. Doe de werkbladen niet op volgorde, maar kies zelf de volgorde waarin je de vragen beantwoord.

1. Is er leven mogelijk op andere planeten?

Om deze vraag te beantwoorden ga je eerst onderzoeken waar op aarde er leven mogelijk is. Zoek de exhibit die organismen laat zien die onder extreme omstandigheden leven en schrijf de naam van de exhibit op:

Kies vier extreme omstandigheden en schrijf in de tabel op wat voor leven er is ontdekt. Schrijf naast elk organisme een bijzondere eigenschap op.

Extreme omstandigheid	Naam organisme	Bijzondere eigenschap van het organisme

Nu weet je onder wat voor omstandigheden er leven op aarde mogelijk is. Wat voor invloed heeft de zon op de omstandigheden op aarde? Zoek een andere exhibit, waarbij je de afstand van de aarde ten opzichte van de zon kunt veranderen en schrijf de naam van de exhibit op:

Als de aarde dicht bij de zon staat, dan _____

Als de aarde ver van de zon staat, dan _____

Organismen kunnen alleen leven bij een bepaalde temperatuur. Met welke stof in ons lichaam heeft dit te maken?

Wat denk jij? Is er leven mogelijk op andere planeten?

---

2. Hoe zou leven eruitzien op een andere planeet?

Zoek de exhibit die bij deze vraag past en schrijf de naam ervan op:

_____

Je ziet een verzonnen wezen. Maar de bedenker heeft wel nagedacht over hoe dit wezen eruit moet zien. Hoe is dit buitenaardse wezen aan de omstandigheden aangepast?

- zwaartekracht _____
- ozon _____
- water _____
- zuurstof _____
- temperatuur _____

Hoe zou leven eruit zien op een andere planeet? Bedenk zelf een buitenaards wezen en bedenk onder welke omstandigheden die leeft.

Gegevens van de planeet	Tekening
<p>Naam:</p> <p>Temperatuur:</p> <p>Wel/geen ozonlaag:</p> <p>Zwaartekracht:</p> <p>Veel/weinig water:</p> <p>Veel/weinig zuurstof:</p> <p>Andere bijzondere omstandigheden:</p>	
<p>Hoe is jouw wezentje aangepast aan de omstandigheden op de planeet?</p>	

3. Hoeveel planeten zijn er?

De zon is een ster waar de aarde en andere planeten omheen draaien. Draaien er om andere sterren ook planeten?

Zoek de exhibit die bij deze vraag past en schrijf de naam ervan op:

Met welke twee meetmethoden kun je zien of er een planeet om een ster draait

1.

2.

Een planeet die om een andere ster draait noemen we een exoplaneet. In 1991 is er voor het eerst een exoplaneet ontdekt. Eind 2017 zijn er meer dan 3500 exoplaneten bekend bij meer dan 2500 sterren. Tot nu toe heeft elke onderzochte ster ten minste één exoplaneet. In de melkweg, ons eigen sterrenstelsel zijn meer dan honderd miljard sterren.

Wat denk jij? Hoeveel planeten zouden er zijn?

Zouden er planeten bestaan die lijken op de aarde? Waarom wel/niet?

---

4. Waar ben ik van gemaakt?

Alle stoffen om ons heen, ook waar jij van bent gemaakt, zijn opgebouwd uit atomen. Er bestaan ongeveer honderd verschillende atomen. Uit welke atomen besta jij?

Zoek de exhibit die bij deze vraag past en schrijf de naam ervan op:

Vul dit lijstje in voor jouw lichaam.

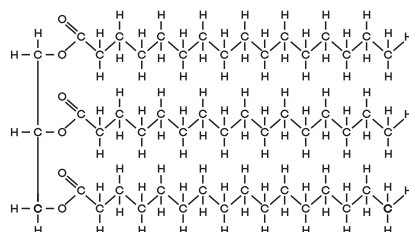
- Koolstof (Carbon, C) _____ kg
- Waterstof (Hydrogen, H) _____ kg
- Stikstof (Nitrogen, N) _____ kg
- Zuurstof (Oxygen, O) _____ kg
- Fosfor (Phosphorus, P) _____ kg
- Zwavel (Sulphur, S) _____ kg

Hieronder staan vier schematische tekeningen van moleculen die veel voorkomen in jouw lichaam. Een molecuul is het kleinste deel van een stof dat er bestaat. Een molecuul is weer opgebouwd uit atomen, de letters in de tekening. Omcirkel het molecuul dat het meeste voorkomt in jouw lichaam.

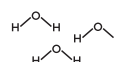
TIP

- Het molecuul dat het meeste voorkomt in jouw lichaam, bevat het atoom dat het meeste voorkomt.
- Negeer de H-atomen. Die zijn veel lichter dan de andere atomen.

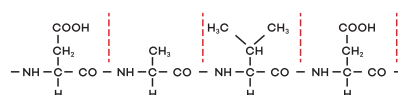
Vet

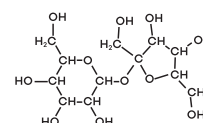
Water

Eiwit

Suiker

5. Hoe zijn wij ontstaan?

Zoek de exhibit die bij deze vraag past en schrijf de naam ervan op:

Zet deze punten in de juiste volgorde.

- a) Ontstaan van de aarde
- b) Ontstaan van de zon
- c) Ontstaan van de eerste ster
- d) Ontstaan van atomen
- e) Oerknal
- f) Ontstaan van leven

1__ 2__ 3__ 4__ 5__ 6__

Onze ideeën over de geschiedenis van het heelal zijn goed onderzocht, maar niet compleet. Zo weten we bijvoorbeeld nog niet hoe het leven is ontstaan uit levenloze materie. Er staat in NEMO een wetenschappelijk experiment waarin we proberen te ontdekken hoe leven is ontstaan. Zoek de exhibit en omschrijf het experiment.

Naam van de exhibit: _____

Omschrijving van het experiment:

Wat denk jij? Hoe is het leven op aarde ontstaan?
